

Interventie

UP2U

Erkenning

Erkend door deelcommissie

Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie

Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering

Ontwikkelingsstimulering, onderwijs-gerelateerd aanbod en jeugdwelzijn

Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid

Datum: 16 december 2019

Oordeel: Goed onderbouwd

De referentie naar dit document is: Bouman (24 januari 2019).

Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'UP2U'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Gedownload van www.nji.nl/jeugdinterventies.

Inhoud

Inhoud	3
Samenvatting	3
Doelgroep.....	5
Doel	5
Aanpak	5
Materiaal	5
Onderbouwing.....	6
Onderzoek.....	6
1. Uitgebreide beschrijving	7
1.1 Doelgroep	7
1.2 Doel	8
1.3 Aanpak	9
2. Uitvoering	12
3. Onderbouwing	15
4. Onderzoek	18
4.1 Onderzoek naar de uitvoering	18
4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten	21
5. Samenvatting Werkzame elementen	22
6. Aangehaalde literatuur	23

Samenvatting

De interventie UP2U bestaat uit verschillende uitgeteste dramalijnen (DVD en handleiding) voor jongeren (15-19 jaar) op het MBO/ROC en in het jongerenwerk. UP2U kan worden ingezet als onderdeel van een bestaand programma zoals Lang Leve de Liefde of Girls Talk en als zelfstandige interventie, bijvoorbeeld binnen een speciaal georganiseerde themabijeenkomst of workshop over grensoverschrijdend seksueel gedrag.

Het doel van UP2U is het onder jongeren aan de hand van interactieve gedramatiseerde scènes bespreekbaar maken van grensoverschrijdend gedrag en seksuele dwang en het laten zien en aanreiken van handelingsalternatieven. In het begin van de UP2U worden zes hoofdpersonages geïntroduceerd. Daarna zien we hoe deze zes hoofdpersonages terecht komen in drie verschillende scenario's van grensoverschrijdend seksueel gedrag (alcohol en seks; internet en seks, golddigging en seks).

In UP2U kunnen jongeren leren van de rolmodellen. De verschillende situaties en daaraan gekoppelde handelingsalternatieven vormen een beslissingsboom. Door het hanteren van een beslissingsmatrix kunnen jongeren oefenen met verschillende uitkomsten en de consequenties van verschillende soorten gedrag. Doordat ze emotioneel betrokken raken bij de verhaallijn kunnen ze zich identificeren met de personages. De verhaallijnen zijn realistisch en gebaseerd op waargebeurde verhalen en situaties waarin jongeren zelf terecht kunnen komen. Door het voelen van empathie voor het personage kunnen jongeren ervaren wat het personage ervaart. Dit helpt hen bij het ontwikkelen van vaardigheden om voor zichzelf op te komen, beter hun grenzen aan te geven (empowerment) en grenzen van anderen beter te herkennen. Bij elke stap in het proces is sprake geweest van formatief onderzoek en procesevaluatie (doelgroep gesprekken, pre-test script en pre-test eindmontage en pre-test docentenhandleiding).

UP2U is een verdieping en aanvulling op andere interventies die meer ingaan op het brede seksuele perspectief van aantrekking/aantrekkelijkheid, toenaderingsgedrag en relatiecompetentie. Het is belangrijk dat UP2U wordt gebruikt binnen de veilige setting van een klas of trainingsgroep, en wordt begeleid door een ervaren docent of jongerenwerker. Er is ter ondersteuning hiervoor een docenten/trainers handleiding ontwikkeld.

Het project UP2U is een initiatief van het Centrum Media & Gezondheid en uitgevoerd in samenwerking met Bosch Film, Rutgers WPF en Soa Aids Nederland.

Korte samenvatting van de interventie

UP2U omvat verschillende uitgeteste dramalijnen (DVD en handleiding) voor jongeren (15-19 jaar) op het MBO/ROC en jongerenwerk. De dramalijnen zijn gebaseerd op echte verhalen en ervaringen van jongeren en verwerkt in een interactief storytelling format. Het doel is om seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksuele dwang onder jongeren te voorkomen en bespreekbaar te maken. De dramalijnen laten zowel het perspectief zien van jongeren die grenzen overschrijden als jongeren die het overkomt. UP2U laat verschillende handelingsalternatieven zien om niet in zo'n situatie terecht te komen of om er uit te geraken. Jongeren kunnen bij het bekijken van de dramalijnen keuzes maken die het vervolg van het verhaal veranderen. Ze oefenen met het beantwoorden van vragen zoals: "Wat gebeurt er als ik 'NEE' zeg?" of "Hoe ver kan of wil ik gaan?" Doordat jongeren kunnen oefenen met verschillende uitkomsten van deze keuzes en de

consequenties van verschillende soorten gedrag kunnen zien, kunnen zij leren voor zichzelf op te komen, beter hun grenzen aan te geven (empowerment) en grenzen van anderen beter te herkennen. Er is ter begeleiding en handleiding en werkboek beschikbaar voor de docenten & jongerenwerkers (intermediaire doelgroep).

UP2U is ontwikkeld door het Centrum Media & Gezondheid in samenwerking met Bosch Film, Rutgers, Soa Aids Nederland en de GGD Rotterdam-Rijnmond. Het project is gerealiseerd met subsidie van ZonMw (project. nr. 124290006). UP2U wordt veelvuldig gebruikt in het online lespakket Lang Leve de Liefde voor het MBO/ROC en in trainingen in het jongerenwerk zoals Girls Talk.

Doelgroep

De interventie UP2U richt zich op jongeren (15-19 jaar) op het MBO/ROC. Bij de ontwikkeling van UP2U en het casten van de hoofdpersonages is aandacht besteed aan verschillende etnische achtergronden (Turks, Surinaams, Antilliaans, Marokkaans) om een zo breed mogelijke doelgroep aan te spreken. Er is een handleiding en werkboek gemaakt voor de intermediaire doelgroep docenten & jongerenwerkers.

Doel

Het doel van UP2U is het onder jongeren (15-19 jaar) aan de hand van interactieve gedramatiseerde scènes bespreekbaar maken van grensoverschrijdend gedrag en seksuele dwang en het laten zien en aanreiken van handelingsalternatieven. De dramalijnen in UP2U laten zowel het perspectief zien van jongeren die grenzen overschrijden als jongeren die het overkomt. UP2U is een verdieping en aanvulling op andere interventies die meer ingaan op het brede seksuele perspectief van aantrekking/aantrekkelijkheid, toenaderingsgedrag en relatiecompetentie.

Aanpak

UP2U bestaat uit een serie van drie interactieve dramalijnen (DVD en handleiding) die op verschillende manieren kan worden ingezet (individueel, in kleine groepen of klassikaal). In het begin van de serie worden zes hoofdpersonages geïntroduceerd vanuit een positief en breed perspectief op seksualiteit. Daarna zien we hoe deze zes hoofdpersonages terecht komen in drie verschillende scenario's van grensoverschrijdend seksueel gedrag (alcohol en seks; internet en seks, golddigging en seks). De verschillende situaties en daaraan gekoppelde handelingsalternatieven vormen een beslissingsboom. Door het hanteren van een beslissingsmatrix kunnen jongeren oefenen met verschillende uitkomsten van een situatie en de consequenties van verschillende soorten gedrag. Het is belangrijk dat UP2U wordt gebruikt binnen de veilige setting van een klas of trainingsgroep, en wordt begeleid door een ervaren docent of jongerenwerker. Er is ter ondersteuning hiervoor een docenten/trainers handleiding ontwikkeld.

Materiaal

De drie dramalijnen in UP2U zijn verschenen op DVD. UP2U kan binnen bestaande methodes voor het onderwijs of jongerenwerk worden ingezet (zoals in het MBO/ROC lespakket Lang Leve de Liefde, of Girls talk) of binnen een ander onderwijs of trainingsprogramma. Belangrijk is dat er sprake is van een veilige setting en begeleiding door ervaren docenten en trainers. Er is een handleiding beschikbaar waarin voor iedere dramalijn een lesbrieff is beschreven. Iedere lesbrieff bestaat uit verschillende onderdelen (opdrachten, discussievragen, rollenspel) waarmee een of meerdere lessen/bijeenkomsten gevuld kunnen worden.

Onderbouwing

Wij leven in een beeldcultuur en onderzoek laat zien dat beeldende communicatie (vooral bij jongeren) meer impact heeft dan het geschreven woord (Van de Donk et al, 2005; Dudacek, 2015). Ook uit een inventarisatieonderzoek van TNO (Kocken et al, 2007) naar seksuele gezondheidsbevorderingsinterventies voor de jeugd bleek dat er grote behoefte is aan digitaal beeldmateriaal dat voor verschillende doelgroepen eenvoudig en (vrij van rechten) modulair inzetbaar is.

UP2U richt zich op jongeren 15-19 jaar waaronder zich zowel seksuele nieuwkomers bevinden als jongeren met seksuele ervaring – en jongeren die al dan niet zelf al te maken hebben gehad met seksueel overschrijdend gedrag, of daar via anderen over hebben gehoord.

UP2U maakt gebruik van Social Modelling (Bandura, 1986; Vieyra & Bouman, 2009), Entertainment Education (Bouman, 1999), Persuasieve Communicatie en Elaboration Likelihood Model (Petty & Cacioppo, 1986).

Onderzoek

UP2U is ontwikkeld vanuit een 'user as designer' uitgangspunt en gebaseerd op een uitgebreid formatief onderzoek, pretest en proces evaluatie.

Een belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase vormt het formatief onderzoek en verkenning van de doelgroep. Er zijn focusgroep gesprekken gevoerd met jongeren uit de doelgroep voor de ontwikkeling van het script voor de drie dramalijnen. Veel jongeren gaven aan zelf ervaring te hebben met een of andere vorm van seksuele dwang of hierover te hebben gehoord van vriendinnen of vrienden tijdens het uitgaan of op school. De situaties waarin zij het meest te maken hebben met seksueel grensoverschrijdend gedrag, zijn situaties waarin er sprake is van alcohol, materiële druk en contact via internet. Op basis van deze focusgroep gesprekken en bestaande onderzoeksliteratuur en in overleg met de inhoudelijke samenwerkingspartners zijn de drie hoofdthema's van UP2U voor seksueel grensoverschrijdend gedrag geselecteerd (alcohol en seks, internet en seks, golddigging en seks).

De verschillende dramalijnen zijn gepretest onder leerlingen van het MBO in Rotterdam. Op basis daarvan is het script aangepast. Tenslotte zijn ook de ruwe gemonteerde dramalijnen getest onder leerlingen van het MBO in Rotterdam. Op basis daarvan heeft de definitieve eindmontage van dramalijnen plaatsgevonden en is tevens de handleiding met de lesbrieven ontwikkeld en uitgetest.

1. Uitgebreide beschrijving

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

De interventie UP2U richt zich op jongeren (15-19 jaar) op het MBO/ROC. Bij de ontwikkeling van UP2U en het casten van de hoofdpersonages is aandacht besteed aan de herkenbaarheid van de verhalen onder jongeren met een niet westerse achtergrond, omdat die vaak ondervertegenwoordigd zijn binnen interventies. De geselecteerde jongeren die de hoofdpersonages spelen hebben verschillende etnische achtergronden (w.o. Turks, Surinaams, Antilliaans, Marokkaans) om een zo breed mogelijke doelgroep aan te spreken.

Intermediaire doelgroep

De intermediaire doelgroep bestaat uit docenten en jongerenwerkers die zowel UP2U gebruiken als onderdeel van een bestaand programma gebruiken (zoals Lang Leve de Liefde of Girlstalk) of als een zelfstandige interventie.

Selectie van doelgroepen

Als UP2U wordt ingezet als onderdeel van een bestaand programma zoals Lang Leve de Liefde of Girls Talk, dan is de doelgroep (docenten, leerlingen/jongeren) reeds bekend en aanwezig in de les of training. UP2U kan echter ook als zelfstandige interventie worden ingezet, bijvoorbeeld in speciaal georganiseerde themabijeenkomst of workshop. De selectie en werving verloopt dan via communicatiekanalen van jongerenwerkers of jeugdcentra.

Er zijn geen contra indicaties. Belangrijk is dat een docent of trainer aanwezig is voor het begeleiden van de discussie en het beantwoorden van eventuele vragen. UP2U wordt meestal in een groepssetting gebruikt, zodat jongeren van elkaar kunnen leren en hun ideeën en ervaringen onderling kunnen uitwisselen. UP2U kan ook door individuele jongeren worden gebruikt, mits er ook een docent of begeleider (virtueel of fysiek) aanwezig is die zorgt voor een nabespreking en begeleiding.

Betrokkenheid doelgroep

De doelgroep is op vier momenten actief betrokken geweest:

- (1) Ter voorbereiding zijn diepte interviews en intensieve gesprekken gehouden met jongeren (N=38) tussen 15-19 jaar van merendeels MBO's en ROC's.
- (2) Op basis van een screening zijn jonge acteurs geselecteerd voor de verschillende rollen in de dramascènes. De hoofdpersonen zijn grotendeels gecast uit de groep jongeren uit de voorbereidingsfase (1).
- (3) De synopsis van de verhaallijnen en de geschetste gedragialternatieven zijn daarna getest onder de jongeren. Spelacteurs hebben de rollen van de hoofdpersonages uitgespeeld en de gedragialternatieven laten zien. Op basis van de feedback is het scenario aangepast.
- (4) Vervolgens zijn de gemonteerde verhaallijnen nog een keer getest om na te gaan of het beeldmateriaal en de dramalijnen inderdaad goed aansluiten bij de belevingswereld van jongeren tussen de 15 en 19 jaar op ROC's en MBO's. De resultaten hiervan zijn meegenomen bij de definitieve eindmontage en het ontwikkelen van de docentenhandleiding.

1.2 Doel

Hoofddoel

Het hoofddoel van UP2U voor de doelgroep jongeren is:

1. Het bespreekbaar maken van grensoverschrijdend gedrag en seksuele dwang.
2. Het aanreiken van handelingsalternatieven om te laten zien welke keuzen gemaakt kunnen worden om niet in zo'n situatie te komen of eruit te komen
3. Het ondersteunen van jongeren die ervaringen hebben met grensoverschrijdend gedrag.

Het hoofddoel van UP2U voor de intermediaire doelgroep (docenten/ trainers) is:

- Het creëren van een veilige setting (een open gesprek met respect) om jongeren te laten praten over grensoverschrijdend seksueel gedrag en seksuele dwang en hen te ondersteunen bij vragen en ervaringen op dit terrein.

Subdoelen

De subdoelen van UP2U voor de doelgroep jongeren zijn:

Voorkomen dat iemand de grenzen van de ander overgaat. Hiervoor is het nodig dat jongeren:

- kennis hebben van de inhoud en betekenis van het begrip grensoverschrijdend gedrag en seksuele dwang;
- het eigen bewustzijn vergroten en het recht om eigen keuzen te maken;
- inzicht krijgen in welke risico's zij lopen op het (laten) overschrijden van eigen grenzen en die van een ander in de volgende situaties: alcohol en seks; internet en seks, golddigging en seks.
- bewust zijn dat mensen zich anders kunnen voordoen; weten dat zowel jongens als meisjes dader én slachtoffer kunnen zijn van grensoverschrijdend gedrag; weten dat grenzen per persoon en per situatie kunnen verschillen;
- voor zichzelf beter weten waar hun eigen grenzen liggen;
- vaardigheden oefenen om te voorkomen dat iemand over je grenzen dreigt te gaan;
- weten waar je informatie, steun of hulp kunt zoeken als het gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag.

De subdoelen van UP2U voor de doelgroep intermediairen zijn:

Ondersteunen van jongeren die al dan niet ervaring hebben met grensoverschrijdend gedrag en hen ondersteunen om niet in zo'n situatie te komen of eruit te komen.

Hiervoor is het nodig dat docenten/jongerenwerkers:

- kennis hebben van het begrip grensoverschrijdend seksueel gedrag en seksuele dwang
- over het vermogen beschikken om een veilige setting te creëren om jongeren over dit onderwerp te kunnen laten praten.
- gespreksvaardigheden hebben om jongeren te begeleiden in het met respect met elkaar praten, naar elkaar te luisteren, elkaar niet uit te lachten en niet grof te bejegenen.
- om te kunnen gaan met vertrouwelijke informatie.
- door te kunnen praten in een persoonlijk gesprek of verwijzen naar mentor of schoolmaatschappelijk werk.

In de begeleidende handleiding bij UP2U en lesbrieven worden deze subdoelen per thema toegelicht en uitgewerkt (zie bijlage Handleiding UP2U).

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie

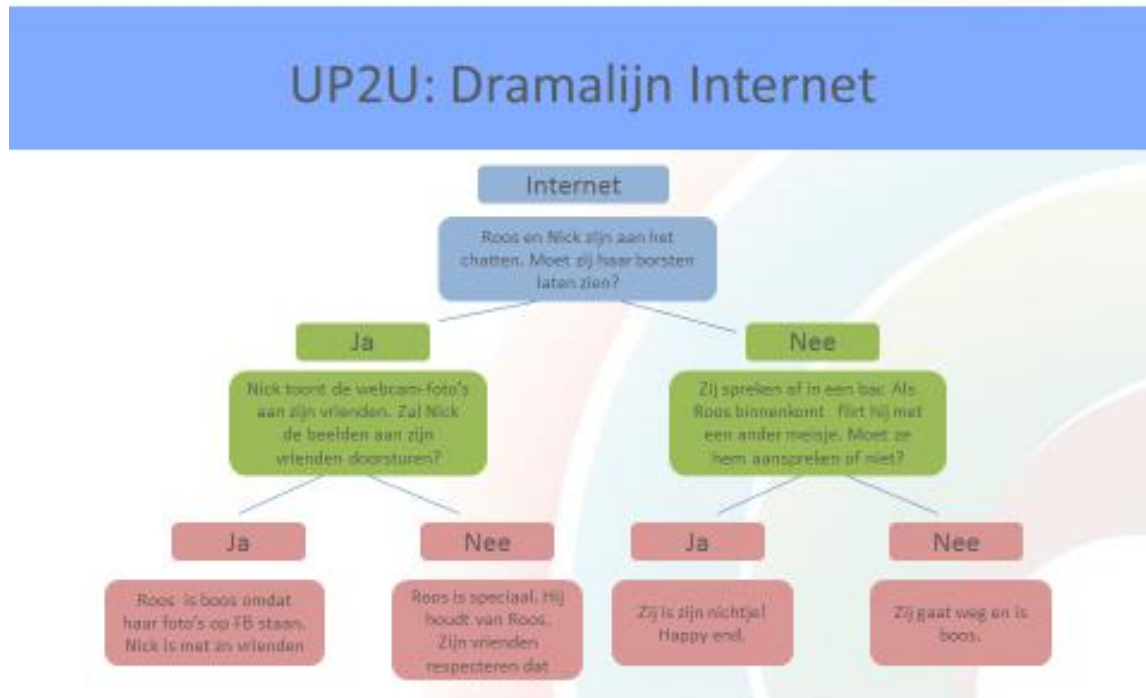
UP2U bestaat uit een drietal interactieve dramalijnen over drie verschillende onderwerpen (Drank, Internet en Golddigger) waarin jongeren in herkenbare situaties terechtkomen en leren omgaan met grensoverschrijdend seksueel gedrag. Op basis van gesprekken met jongeren, bestaande onderzoeksliteratuur en overleg met de inhoudelijke samenwerkingspartners, zijn deze drie hoofdthema's van UP2U voor seksueel grensoverschrijdend gedrag geselecteerd. De drie thema's vertegenwoordigen verschillende contexten en sociale situaties. Het thema drank staat voor situaties waarbij de je niet meer helder kunt nadenken en beslissen (zoals ook met drugsgebruik). Het thema Internet heeft te maken met de veranderende media technologie waarbij grenzen tussen privacy en openbare informatie steeds meer in elkaar overlopen. En het thema golddigging staat voor een ander maatschappelijk verschijnsel namelijk het gevaar van afpersing en sociale dwang bij het accepteren van (te) dure cadeaus. Iedere dramalijn bestaat uit 7 scènes en duurt 12-15 minuten. De dramalijnen hoeven niet in een bepaalde volgorde te worden bekeken. Het is ook mogelijk maar 1 van de dramalijnen te bekijken

Er is een handleiding beschikbaar (zie bijlage) waarin voor iedere dramalijn een lesbrieven is beschreven. Iedere lesbrieven bestaat uit verschillende onderdelen (opdrachten, discussievragen, rollenspel) waarmee 1 of meerdere lessen/bijeenkomsten gevuld kunnen worden. Afhankelijk van de behoefte en beschikbare tijd van de docent of jongerenwerker, kan er een keuze uit de lessen gemaakt worden. Om de gestelde doelen te kunnen behalen is het minimaal nodig om een van de dramalijnen volledig te bekijken en daarbij alle handelingsalternatieven in de nabespreking aan de orde te laten komen. Belangrijk is daarbij ook te laten zien wat er zou zijn gebeurd als het hoofdpersonage in de dramalijn een andere keuze zou hebben gemaakt. Er zijn geen exacte gegevens beschikbaar over hoeveel en hoe vaak de interventie wordt gebruikt, omdat UP2U is ingebed in Lang Leve de Liefde en Girls Talk. De schatting is tientallen keren per jaar, Daarnaast is UP2U ook als zelfstandige interventie te gebruiken.

Inhoud van de interventie

UP2U bestaat uit drie verschillende verhalen met elk drie verschillende soorten afloop. In de openingsfragmenten worden de zes hoofdpersonages geïntroduceerd. Deze zes hoofdpersonages komen terecht in drie verschillende scenario's van grensoverschrijdend seksueel gedrag : (1) Alcohol en seks (2) Internet en seks en (3) Golddigging en seks. In de verhaallijn Drank spelen Brian en Soraya de hoofdrollen. Op aanraden van zijn vrienden probeert Brian om Soraya dronken te voeren, zodat hij bij haar kan scoren. Heeft deze aanpak resultaat? En hoe reageren zijn vrienden? In de verhaallijn Internet spelen Roos en Nick de hoofdrollen. Zij hebben verkering met elkaar en zitten achter hun computer met elkaar te chatten. Nick vraagt aan Roos of zij haar borsten wil laten zien. Wat gebeurt er als zij haar borsten laat zien? Sharissa en Sonny spelen in de verhaallijn Golddigging de hoofdrollen. Tijdens hun eerste date geeft Sonny aan Sharissa een dure tas cadeau die zij graag wil hebben. Zomaar een cadeautje of verwacht Sonny er iets voor terug?

De verschillende situaties en daaraan gekoppelde handelingsalternatieven vormen een beslissingsboom (zie onderstaand voorbeeld van de dramalijn Internet).

Door het hanteren van een beslissingsmatrix en het laten zien van de vervolgschènes kunnen jongeren oefenen met verschillende uitkomsten van een situatie en het leren inzien van de consequenties van verschillende soorten gedrag. Na iedere scène volgt een keuze :ja of nee?

De docent of jongerenwerker kan ervoor kiezen om:

- Per scène de discussievragen te bespreken en daarna de keuze maken voor de volgende scène.
- Eerst alle scènes te bekijken en daarna de discussievragen bespreken.
- Na het bekijken van alle scènes stellingen te gebruiken in plaats van de discussievragen.

Uit de pre-test blijkt dat de studenten vaak gelijk door willen gaan met kijken, omdat ze willen weten hoe het verhaal verder gaat. Ze kiezen vaak ook voor de 'foute' optie, de sensatiekeuze, ongeacht wat ze zelf in zo'n situatie zouden doen, omdat ze het meest benieuwd zijn naar die versie van het verhaal. Dan is het wel belangrijk om te bespreken wat de consequenties zijn van de keuzes die de hoofdrolspelers maken. Dit wordt nog duidelijker als daarna wordt laten zien wat er was gebeurd als zij andere keuzes hadden gemaakt. Het is ook mogelijk om de jongeren eerst te laten kiezen wat hun gevoel hen ingeeft. 'Wat zou jij zélf doen in zo'n situatie?' En dit dan na te bespreken en daarna de sensatie-keuze te laten zien en te benadrukken wat deze 'foute' keuzes voor gevolgen hebben. In de bijlage is een beschrijving te vinden van hoe bijvoorbeeld de dramalijn internet wordt ingezet in de les van MBO Lang Leve de Liefde.

In UP2U is er bewust voor gekozen bij de uitwerking van de dramalijnen het thema grensoverschrijdend gedrag en seksuele dwang te behandelen als verdieping en aanvulling op andere interventies die meer ingaan op het brede seksuele perspectief van aantrekking/aantrekkelijkheid, toenaderingsgedrag en relatiecompetentie.

2. Uitvoering

Materialen

De interventie UP2U bestaat uit korte interactieve verhaallijnen (videobestanden) en een docentenhandleiding die binnen bestaande lesmethoden of als zelfstandige interventie kunnen worden gebruikt en als discussiesterter kunnen dienen bij workshops en trainingen.

De UP2U videobestanden zijn toegankelijk via het online lespakket MBO /Lang Leve de Liefde en de groepsbijeenkomsten Girls Talk. Up2U is ook als zelfstandige interventie op DVD te bestellen.

Locatie en type

UP2U is ontwikkeld voor gebruik op (V)MBO scholen, maar kan ook in andere settings gebruikt worden waarin een professional interactie heeft met laagopgeleide jongeren van 15-19 jaar, zoals bijvoorbeeld buurthuizen of jongerenwerk.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

Als UP2U wordt ingezet als onderdeel van een bestaand programma zoals Lang Leve de Liefde of Girls Talk, dan zijn de uitvoerders opgeleide docenten en getrainde jongerenwerkers. UP2U kan echter ook als zelfstandige interventie worden ingezet, bijvoorbeeld in een speciaal georganiseerde themabijeenkomst of workshop door jongerenwerkers of jeugdcentra. Voor de uitvoering van de interventie zijn de volgende competenties belangrijk:

1. Didactische vaardigheden (zoals het kunnen leiden van een groepsdiscussie en het helder formuleren van vragen etc.).
2. Een open houding die uitnodigend is voor jongeren om hun eigen visie en ervaringen te kunnen vertellen.
3. Gevoel voor interculturele verschillen (met name op scholen en in groepen met een diverse samenstelling).
4. Durven adresseren en benoemen van seksuele taboes.
5. Ervaring met de dynamiek van groepsprocessen.
6. Flexibel kunnen inspelen op onverwachtse momenten en kunnen improviseren.

UP2U wordt meestal in een groepssetting gebruikt, omdat jongeren dan van elkaar kunnen leren en hun ideeën en ervaringen onderling kunnen uitwisselen. UP2U kan ook door individuele jongeren worden gebruikt, mits er ook een docent of begeleider (virtueel of fysiek) aanwezig is die zorgt voor een nabespreking en begeleiding. De dramalijnen in UP2U laten zowel het perspectief zien van jongeren die grenzen overschrijden als jongeren die het overkomt. UP2U is een verdieping en aanvulling op andere interventies die meer ingaan op het brede seksuele perspectief van aantrekking/aantrekkelijkheid, toenaderingsgedrag en relatiecompetentie. Het is belangrijk om een veilige sfeer te creëren. Hierover is meer informatie en didactische aanwijzingen te vinden in de handleiding beschreven.

Kwaliteitsbewaking

Het Centrum Media & Gezondheid is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het materiaal en de beelden. De kwaliteitsbewaking is gewaarborgd door bij de ontwikkeling van de interventie het beeldmateriaal te pretesten. Het doel was om na te gaan of het beeldmateriaal en de dramalijnen aansluiten bij de belevingswereld van jongeren tussen

de 15 en 19 jaar op ROC's en MBO's. Bij deze gebruikerstest is onderzocht of de handelingsalternatieven voldoende duidelijk zijn, wat voor ondersteuning de handleiding kan bieden en of de keuzemomenten daadwerkelijk uitnodigen tot discussie. De verhaallijnen zijn herkenbaar, realistisch en geloofwaardig (zie bijlage Reactie Pretest MBO leerlingen). De keuzemomenten leveren bij de lijnen voldoende discussie op. De resultaten van deze pretest zijn meegenomen bij het ontwikkelen van de handleiding door GGD Rotterdam-Rijnmond (zie Rapport Handleiding UP2U). Ook de handleiding is gepretest op eventuele (on)duidelijkheden en helderheid van de didactische aanwijzingen. De waarborging van de kwaliteit van de uitvoering van de interventie ligt bij de docenten van Lang Leve de Liefde en de trainers van Girls Talk die door Rutgers worden begeleid en ondersteund.

De uitvoering in de klas of training valt onder de kwaliteitsbewaking van de docenten en jongerenwerkers. De docenten en trainers die UP2U gebruiken in bestaande programma's zoals Lang Leve de Liefde en Girls Talk zijn getrainde en opgeleide professionals. Zij zijn verantwoordelijk voor het creëren van een veilige setting en een positief kader van seksualiteit en relaties. Om te zorgen voor een goede kwaliteit van de bijeenkomsten en lessen ontvangen zij ter ondersteuning de UP2U handleiding en lesbrieven. Als UP2U wordt gebruikt als zelfstandige interventie dan stelt het CMG als voorwaarde dat er gezorgd wordt voor een veilige setting en er een docent of begeleider (virtueel of fysiek) aanwezig is die zorgt voor een nabespreking en begeleiding. Tips en aanwijzingen hiervoor zijn opgenomen in de UP2U docentenhandleiding en lesbrieven.

Randvoorwaarden

Omdat het gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag is het belangrijk om UP2U in een context te gebruiken waar onder leiding van een docent/trainer in een prettige en veilige setting verder gepraat en gediscussieerd kan worden over de dilemma's en ervaringen met seksueel overschrijdend gedrag. Een jongerenwerker van Girls Talk die de dramalijn Golddigging gebruikt zegt hierover: *"Werk met een doelgroep welke veel herkenning zien. Gebruik het meer bij de wat meer weerbare deelnemers. Is wel een heftig filmpje. Maakt indruk. Nabespreking is van groot belang"*.

Wat de technische voorwaarden betreft. De dramalijnen van UP2U zijn binnen Lang Leve de Liefde beschikbaar via een online database. Voor een goede afspeelkwaliteit is een snelle internetverbinding onmisbaar. Voor het uitvoeren van UP2U als een zelfstandige interventie zijn de dramalijnen op DVD verkrijgbaar en is een computer en beamer nodig.

Implementatie

De implementatie van UP2U verloopt op twee manieren:

1. Binnen bestaande programma's via de kanalen van de partners Rutgers en Soa Aids Nederland (zoals de erkende interventies Lang Leve de Liefde en Girls' Talk en in de toekomst ook via de nieuwe methode Ken je Grens).

In 2012 is er een speciaal programma Lang Leve de Liefde ontwikkeld voor gebruik op het MBO, dat is vormgegeven als een online databank voor docenten. Tevens wordt UP2U geïmplementeerd via Girls' Talk. Girls' Talk is een door Rutgers ontwikkelde sekse-specifiek groepscoachingsprogramma over seksualiteit, relaties en weerbaarheid voor laagopgeleide meiden tussen de 14 en 21 jaar. Binnen het programma Girls' Talk wordt gebruik gemaakt van de verhaallijn 'Golddigger' (bijeenkomst 6 Grenzen, reserveopdracht 6.8), zoals ook verwoord door een trainer : *"Ik gebruik het regelmatig. Omdat het herkenbaar is voor de doelgroep en het interessante onderlinge discussies*

oplevert. Ik vind het jammer dat het filmpje als reserve-opdracht in het programma zit. Eerder zat het in het gewone programma. Ik kom er nu soms jammer genoeg niet aan toe”.

Er zijn plannen om het filmpje Internet ook te gaan gebruiken als ondersteunend materiaal bij een werkvorm over online wensen en grenzen en misinterpretatie van signalen in de interventie Ken je grens (individuele training). Dit filmpje zal worden gebruikt voor de wat oudere jongens (16-18 jaar). Ook hier wordt dan aan de hand van keuzemomenten met nabespreking het filmpje besproken met de desbetreffende jongen. Deze interventie is onlangs doorontwikkeld (afgeleide variant van de erkende gedragsinterventie Respect Limits).

2. Voorts wordt UP2U besteld en aangevraagd als zelfstandige interventie bij het Centrum Media & Gezondheid. Dat gebeurt o.a. door GGD-en ROC's en gezondheidsorganisaties in Nederland en België.

Kosten

UP2U is destijds opgenomen als onderdeel van Lang Leve de Liefde en als zodanig gratis beschikbaar voor docenten van MBO-opleidingen. Docenten die met UP2U willen werken moeten op de website www.langlevedeliefde.nl eerst een profiel aanmaken. Zij kunnen vooraf het materiaal bekijken en met behulp van de didactisch aanwijzingen in de handleiding de les voorbereiden.

De DVD en Handleiding van UP2U is als zelfstandige interventie ook te bestellen bij het Centrum Media & Gezondheid voor € 45,- (incl. BTW).

3. Onderbouwing

Probleem

UP2U is gebaseerd op de inzichten en uitkomsten van het onderzoek 'Laat je nu horen' (Kuyper et al, 2009), van Universiteit Utrecht en de Rutgers Nisso Groep. Tevens is gebruik gemaakt van de resultaten van het afstudeeronderzoek *Normen van jongeren in Nederland ten aanzien van grensoverschrijdend seksueel gedrag*, van Hinke Mul (2009) van Universiteit Twente en het afstudeeronderzoek *Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag bij de Jeugd* van Mariëlle de Koning (2010). Uit deze onderzoeken blijkt dat veel jongeren tussen 15-25 jaar ervaringen hebben met grensoverschrijdende seksueel gedrag (ongewenste seks, seksueel getinte telefoontjes of seksueel ongewenste gedragingen via de webcam).

Het onderzoek 'Laat je nu horen' (een grootschalig kwantitatief panel survey via internet) richtte zich op seksueel ervaren jongeren van 15 tot en met 25 jaar die verschilden in termen van gender, opleiding, etniciteit, religie en seksuele oriëntatie. In het onderzoek worden vier situaties van grensoverschrijdende seks onderscheiden: (1) een vaste partner die aandringt of zeurt om seks; (2) een vaste partner die boos wordt om seks; (3) een losse partner of andere bekende die aandringt of zeurt om seks en (4) een losse partner of andere bekende die gebruik maakt van dronkenschap om seks te hebben. Hierbij zijn grensoverschrijdende ervaringen uitgesplitst naar ervaringen en gedragingen met en zonder fysiek contact. Voorbeelden van grensoverschrijdende ervaringen zonder fysiek contact zijn seksueel getinte opmerkingen of telefoontjes en seksuele handelingen voor de webcam. Voorbeelden van grensoverschrijdende ervaringen met fysiek contact zijn onderverdeeld in verbale manipulatie (aandringen of boos worden om seks te krijgen), situatie gebonden misbruik (seks met dronken partner die dat anders niet zou doen) en seksuele dwang (dreigen, geweld gebruiken, iemand drogeren of met een groepje werken om seks te krijgen). Gemiddeld genomen ondervinden jongeren de meest negatieve consequenties van een losse partner of andere bekende die aandringt om seks te krijgen. De minst negatieve consequenties ondervinden jongeren van een vaste partner die dat doet.

Het onderzoek van Hinke Mul (2009) laat zien dat er vele nuances zijn binnen het overhalen tot seks is en dat meer onderzoek naar de evaluaties van casual seks en het door jongeren gemaakte verschil tussen ruilseks en prostitutie gewenst is. Het onderzoek van Mariëlle de Koning (2010) brengt naar voren dat niet alleen vrouwen-mannen slachtoffer of dader kunnen zijn, maar dat er ook sprake kan zijn van twee jongens, of twee meisjes. Er moet daarom ook rekening gehouden worden met biseksualiteit onder jongeren.

Oorzaken

Jongeren in de leeftijd van 13 tot 19 jaar zijn nog volop in ontwikkeling. In deze periode bepalen ze vaak hun identiteit en waar ze bij willen horen. Het hebben van seks, kan een voorwaarde zijn om bij een groep te horen, of zich te kunnen conformeren aan anderen. Helaas zijn er ook diverse gevallen bekend waarin jongeren, zowel jongens als meisjes, gedwongen of overgehaald worden tot het hebben van seks. Het ontstaan van grensoverschrijdend seksueel gedrag onder jongeren heeft veelal te maken met het hanteren van verschillende percepties, codes en communicatiestijlen. Signalen worden niet goed opgepakt of genegeerd. Vooral seksuele nieuwkomers zijn onzeker en nog niet

voldoende seksueel gesocialiseerd. Zij hebben geen of weinig ervaring met het aanvoelen en aangeven van hun eigen grenzen, of met het respecteren van de grenzen van anderen. Het hebben van een dwangmatige seksuele ervaring kan een grote invloed hebben op de verdere ontwikkeling van jongeren.

Een eenduidig prevalentiecijfer voor grensoverschrijdende seksuele ervaringen valt niet te geven. In Nederland zijn gegevens uit een aantal grootschalige zelfrapportage studies voorhanden die inzicht geven in de prevalentie van verschillende vormen van grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen onder jongeren. In het onderzoek "Seks onder je 25ste" (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005), zijn jongeren uitgebreid ondervraagd over hun ervaringen met grensoverschrijdende seks met fysiek contact. Hieruit kwam naar voren dat 4.2% van de mannen en 17.8% van de vrouwen aangaf dat zij of hij ooit werd gedwongen tot seks.

In het rapport "Laat je nu Horen" (Kuyper et al, 2009), wordt beschreven dat het meemaken of vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag niet vanuit één of enkele individuele factoren kan worden verklaard, maar dat er altijd sprake is van een samenspel tussen individuele en sociale invloeden. Vrouwen, lager opgeleide jongeren, niet-westerse jongeren en homoseksuele jongeren lopen een groter risico op ervaringen met grensoverschrijdende seks. Mannen zijn vaker degenen die grensoverschrijdend seksueel gedrag vertonen. De individuele factoren hebben te maken met achtergrond en gedrag, seksuele attitudes en motieven, en seksuele en relationele vaardigheden. Een belangrijke achtergrond- en gedragsvariabele is iemands seksuele en relationele geschiedenis. Zo blijkt het hebben van meer seksuele ervaring en meerdere seksuele partners een risicofactor te zijn voor zowel het meemaken als het vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag. Andere seksuele risicofactoren voor grensoverschrijdende seks zijn het hebben van oudere sekspartners, het starten met seks op een jongere leeftijd en het hebben van losse partners. Ook alcohol- en drugsgebruik beïnvloedt het meemaken of vertonen van grensoverschrijdend seksueel gedrag.

Aan te pakken factoren

De interventie UP2U pakt de volgende factoren aan (gekoppeld aan de hoofddoelen):

- Het bespreekbaar maken van grensoverschrijdend gedrag en seksuele dwang. De verhaallijnen en scènes in UP2U richten zich op grensoverschrijdende situaties die te maken hebben met verbale manipulatie (vragen om borsten te laten zien via de webcam), situatie gebonden misbruik (seks met dronken partner die dat anders niet zou doen) en seksuele dwang (golddigging: dure cadeaus geven in ruil voor seks). Door het laten zien van deze verschillende dramalijnen en scènes waarmee jongeren zich kunnen identificeren, is het mogelijk om een en ander bespreekbaar te maken en ervaringen uit te wisselen.

- Het aanreiken van handelingsalternatieven.

Door het laten zien hoe rolmodellen verschillende keuzen maken en Ja of Nee zeggen met andere uitkomsten als gevolg, kunnen jongeren 'plaatsvervangend' leren. Ook kunnen zij ervaren welk gevoel van spijt het kan oproepen als ze niet tijdig een grens aangeven (geanticiperde spijt).

- Het ondersteunen van jongeren die ervaringen hebben met grensoverschrijdend gedrag.

Door het creëren van een veilige setting kunnen vragen van jongeren worden beantwoord en jongeren indien gewenst worden ondersteund bij een doorverwijzing indien naar een hulpverlener of vertrouwenspersoon.

Verantwoording

Om de doelen van UP2U te kunnen realiseren is gebruik gemaakt van de volgende aanpak:

1. Het creëren van een veilige setting. Dit is belangrijk om het kwetsbare onderwerp seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksuele dwang in een groep of individueel te kunnen bespreken.
2. Gebruik maken van storytelling en de kracht van beelden. Visuele communicatie (vooral bij jongeren) heeft meer impact dan het geschreven woord.
3. Vicarious learning (plaatsvervangend leren) via rolmodellen als een effectieve manier om te oefenen met het aanvoelen en aangeven van eigen grenzen en het respecteren van de grenzen van anderen.
4. Het verwerken van gezondheidscommunicatie in amusement (een entertainment-education strategie) werkt laagdrempelig om zaken bespreekbaar te maken. Onder de Entertainment-Education strategie (EE-strategie) wordt verstaan 'het op een planmatige wijze ontwerpen en implementeren van communicatievormen die in staat zijn mensen zowel te amuseren als voor te lichten' (Bouman, 1999). Uit diverse onderzoeken is gebleken dat de EE-strategie succesvol kan zijn in het bevorderen van prosociale gedragsverandering (Bouman, 1999; Singhal & Rogers, 1999). De EE-strategie vormt een belangrijke aanvulling op de meer cognitief gerichte communicatiemethoden.
5. UP2U is een verdieping en aanvulling op andere interventies die meer ingaan op het brede seksuele perspectief van aantrekking/aantrekkelijkheid, toenaderingsgedrag en relatiecompetentie.
6. Het UP2U video materiaal wordt begeleid met een handleiding en discussievragen voor persoonlijke uitwisselingen.
7. Er is op een samenhangende planmatige werkwijze gewerkt bij de ontwikkeling met veel ruimte voor inbreng van de jongeren zelf. Het zijn herkenbare en realistische situaties en scènes. De verhalen zijn herkenbaar en invoelbaar en weerspiegelen de leefwereld van de betrokkenen.
8. Bij elke stap in het proces is sprake geweest van formatief onderzoek en procesevaluatie (doelgroep gesprekken, pre-test script en pre-test eindmontage en docentenhandleiding).
9. Inhoudelijk is bij UP2U samengewerkt met Rutgers, Soa Aids Nederland en GGD Rotterdam Rijnmond zowel bij de ontwikkeling, implementatie en afstemming met de andere (nieuwe) projecten op het terrein van seksuele gezondheidsbevordering. Hierdoor sluit UP2U goed aan bij de behoeften in de praktijk en de doelstellingen van de andere projecten en lesmethoden zoals Lang Leve de Liefde en Girls Talk.

4. Onderzoek

4.1 Onderzoek naar de uitvoering

A: Voorbereidend onderzoek en verkenning van de doelgroep.

1 Afstudeeronderzoek: Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag bij de Jeugd. Een kwalitatief onderzoek door Mariëlle de Koning, 2010

In dit onderzoek is aan de hand van gesprekken jongeren meer inzicht gekregen in de mogelijke invulling van de verschillende scenario's van UP2U en de handelingsalternatieven. Het onderzoek is uitgevoerd onder een elftal jongeren. Onder de respondenten waren 8 meisjes en 3 jongens, de gemiddelde leeftijd was 16,3 en in opleiding varieerden zijn tussen het VBO en de HAVO. Er is gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksopzet aangevuld met een korte digitale vragenlijst. Alle jongeren hebben deelgenomen aan een diepte-interview via het chatprogramma MSN, waarna zij een vragenlijst op internet hebben ingevuld. Zij kregen een scenario voorgelegd waarin een vaste partner (jongen) aandringt op seks (bij meisje). Hierbij is aan de respondenten de volgende gedragialternatieven voor het slachtoffer voorgelegd; zeggen dat ze het niet wil (10), boos worden (7), er samen over praten (4) en vervolgens weggaan (9). Bij het tweede scenario, waarbij een losse partner gebruikt maakt van dronkenschap om seks te hebben bestond de situatie weer uit een jongen en een meisje, waarbij er de volgende gedragialternatieven voor het slachtoffer zijn; zeggen dat ze het niet wil (9), boos worden (4), hulp vragen (2) er over praten (2), of weggaan (9). Volgens de jongeren moet er in de filmpjes, bij beide scenario's, een mogelijkheid zijn om altijd in te grijpen, want in het echt leven kunnen zij immers ook altijd bepalen om er iets van te zeggen.

2: Verslag focusgroep gesprekken van Bosch Film

In de periode 22 november – 15 januari hebben er diverse gesprekken plaatsgevonden waarbij in totaal met 38 jongeren is gesproken. De gesprekken hebben plaatsgevonden bij Bosch Film waarbij er in groepjes is gesproken over grensoverschrijdend gedrag en hun (eventuele) ervaringen daarmee. De jongeren kenden elkaar niet en de setting van de gesprekken was informeel. De gesprekken werden geleid door de Bosch Film.

Respondenten:

In totaal is er met 38 jongeren gesproken.

- 24 jongens (15 – 20 jaar)
- 14 meisjes (16 – 20 jaar)

De meeste jongeren (n=33) die aan de gesprekken hebben deelgenomen, volgen een opleiding aan een ROC. De overige jongeren (n=5) volgen voortgezet onderwijs (VMBO-HAVO).

Van de 38 jongeren waren er 30 jongeren afkomstig uit Amsterdam, 2 jongeren waren afkomstig uit Den Haag, 2 uit Almere, 3 uit Purmerend en 1 jongere was afkomstig uit Den Bosch. Zo'n 15 % van de respondenten was westers, en 85% niet-westers (Turks, Surinaams, Antilliaans, Marokkaans).

Hun ervaringen met seksuele dwang

Het blijkt dat meer dan de helft van de jongeren persoonlijke ervaring hebben met een of andere vorm van seksuele dwang. De anderen hebben hierover gehoord via vriendinnen of vrienden, bij 't uitgaan of op school. Opvallend is dat beide groepen benadrukken dat

ze onzeker zijn en zich daardoor in zekere mate gedwongen voelen om zich seksueel grensoverschrijdend te gedragen. De meisjes voelen zich vooral gedwongen door de jongens en in mindere mate door hun vriendinnen. Hun uiterlijk, wat draag je en hoever durf je te gaan, zijn bepalend voor hun status. De jongens staan onder zware groepsdwang van hun vrienden. Reputatie, status en geld zijn belangrijk. En als je niet scoort tel je niet mee. Met betrekking tot seks is porno vaak hun enige referentiekader. Zowel de meisjes als de jongens willen meer begrip voor elkaars onzekerheid. Beide groepen geven overtuigend aan dat de film alternatieven moet bieden in houding en gedrag zodat er meer respect voor zichzelf en meisjes ontstaat. In de 4 profielen zoals beschreven in het rapport 'laat je nu horen', herkennen ze zich niet.

Wel in de volgende mechanismen die als basis voor de dramalijnen zouden kunnen dienen:

- wie A zegt moet B zeggen
- boos worden om seks (onmacht, reputatieschade, omgaan met dwang)
- omgevingsdruk
- alcohol (& GHB)

Alle jongeren vinden het een goed idee dat er een film komt want ze erkennen dat er veel problemen zijn m.b.t. seksuele dwang. Ze geven aan dat ze zich vaak anders gedragen dan ze echt zouden willen. Er is weinig begrip tussen jongens en meisjes omdat ze elkaars werkelijkheid slecht begrijpen.

Over de filmvorm zijn de jongeren helder: de goed en fout vorm. Een film met een good- & bad guy. Ze willen de gevolgen van hun beider gedrag concreet in beeld gebracht zien. Als vanzelfsprekende elementen in de film zien de jongeren: drank (GHB); internet; porno; groepsdwang; straattaal; status, mode en geld. Anders wordt 't ongelooftwaardig.

B. Formatief Onderzoek UP2U:

3. Pretest scripts en pretest filmbeelden

Pre-test scripts

Om de scripts zo duidelijk en helder mogelijk aan de doelgroep te presenteren is er een pre-test gedaan met behulp van twee spelacteurs (man en een vrouw) die steeds de hoofdpersonages vertolkten. De acteurs hebben bij het verduidelijken van de dramalijnen gebruik gemaakt van een combinatie van vertellen en acteren. Hierdoor konden zij sommige situaties extra toelichten. Bij iedere klas zijn de spelacteurs en onderzoeker voorgesteld aan de leerlingen en toegelicht dat de acteurs verschillende stukjes zouden vertellen en acteren. Na ieder stukje volgde een keuzemoment, waarbij de leerlingen een keuze moesten maken.

Na het uitspelen van iedere verhaallijn zijn aan de leerlingen de volgende vragen gesteld:

- Is de situatie zoals geschetst in de verhaallijn herkenbaar?
- Omschrijf hoe de hoofdpersonages eruit moeten zien
- Zijn de keuzes duidelijk, realistisch en geloofwaardig?

Bij ieder keuzemoment is ook nagegaan of het genoeg discussie oplevert en welke richting de discussie opgaat. De discussies zijn met behulp van een voice-recorder opgenomen en uitgewerkt.

De pre-test van de scripts heeft op drie ROC's plaatsgevonden: het Albeda College en het Zadkine College te Rotterdam en het ID College te Gouda. De werving van deze scholen heeft plaatsgevonden via de GGD Rotterdam-Rijnmond en via het netwerk van het Centrum Media & Gezondheid.

De spelacteurs hebben de lijnen op drie scholen uitgespeeld, waarbij er twee lijnen per school zijn behandeld. Per klas zijn er twee lessen van 50 minuten beschikbaar gesteld. In totaal is er met 38 leerlingen gesproken.

Opvallend is dat zowel jongens als meisjes benadrukken dat ze onzeker zijn en zich daardoor in zekere mate gedwongen voelen om over hun eigen seksuele grenzen, maar ook over de seksuele grenzen van anderen heen te gaan. Zij geven aan zij het meest te maken hebben met seksueel grensoverschrijdend gedrag, in situaties waarin er sprake is van alcohol, materiële druk en contact via internet. Verder werden er gedetailleerde opmerkingen gemaakt zoals: *Sommige stukjes in kleedkamer zijn overbelicht (handen/gezicht). Bij scène in kleedkamer met gouden ketting wordt foute norm gezet. Bij scène in de winkel: jongen heeft niet eens gezien wat ie kost. Belachelijk dat ie dit bedrag op zak heeft. Waarom contant en niet pin? Moet minstens drugdealer zijn als ie dit op zak heeft. Ziet er niet uit als een jongen met veel geld. Op basis van de feedback zijn de scripts of verschillende punten aangepast.*

Pretest filmbeelden

In deze tweede pretest zijn de gemonteerde verhaallijnen geëvalueerd. Het doel van de pretest was om na te gaan of de dramalijnen aansluiten bij de belevingswereld van jongeren tussen de 16 en 19 jaar op ROC's en MBO's. Bij deze gebruikstest is onderzocht of de handelingsalternatieven voldoende duidelijk zijn, wat voor ondersteuning de handleiding kan bieden en of de keuzemomenten daadwerkelijk uitnodigen tot discussie. Na een korte introductie van de docent, zijn de gemonteerde verhaallijnen klassikaal vertoond. Bij ieder keuzemoment is er met de klas een discussie gevoerd over de te maken keuze. Ook zijn er bij ieder keuzemoment verschillende vragen gesteld om de discussie te bevorderen. Na het bekijken van een volledige verhaallijn hebben de respondenten individueel een vragenlijst ingevuld. Deze vragenlijst bestaat uit 5 vragen: (1) Wat vind je het leukst? (2) Wat moet er verbeterd worden? (3) rapportcijfer. Na het invullen van de vragenlijst, zijn er nog een aantal vragen klassikaal gesteld. Zo is er gevraagd of de leerlingen de verhaallijn realistisch en herkenbaar vinden. Ook is er gevraagd naar wat zij leuk en minder leuk vinden. Verder is er aan de leerlingen gevraagd wat zij vinden van de hoofdpersonen, wie hen het meest aanspreekt en waarom. Als laatste is gevraagd naar de toepasbaarheid van de verhaallijn in een klassikale setting. En of de verhaallijn (met name de lijn Golddigger vanwege de vrijscènes) geschikt is voor gebruik in verschillende klassen, zoals gemengde klassen of klassen met leerlingen van verschillende achtergronden. De discussies zijn met behulp van een voice-recorder opgenomen en uitgewerkt.

De resultaten van deze pretest zijn meegenomen bij het ontwikkelen van de handleiding.

4. Rapport: Lang Leve de Liefde MBO:

Procesevaluatie van de lessen Alcohol en grenzen, Internet en grenzen en Voor wat hoort wat.

Mireille Wolfers, Marja de Koster, Anita Watzeels, januari 2014, GGD Rijnmond.

In de eerste dramalijn staat de aflevering 'Drank' centraal. Het filmpje is op vijf scholen geëvalueerd (totaal 108 studenten) en vijf docenten zijn geïnterviewd na gebruik van de film in de les.

Op basis hiervan is de film op een aantal punten aangepast, te ongeloofwaardige scènes zijn bijvoorbeeld verwijderd, evenals het volume van de muziek en bediening van het keuzemenu.

In de tweede dramalijn staat Internet en grenzen centraal. Ook deze lijn is uitgebreid geëvalueerd. Het interactieve filmpje, vergezeld van discussievragen, dat een belangrijk ingrediënt van de les vormt, is op drie verschillende scholen in vier klassen getest. Drie docenten zijn geïnterviewd over de les en 67 studenten hebben een vragenlijst ingevuld over hun mening over de les en de film. Zowel studenten als docenten waren enthousiast over de film, deze sluit goed aan op de belevingswereld van de studenten. De kwaliteit (acteurs, muziek, beeld) wordt gemiddeld als goed beoordeeld. Het interactieve aspect werkt goed, studenten worden nieuwsgierig en willen graag verder kijken.

Het interactieve filmpje uit de les 'Golddiging' is ook uitgebreid gepretest. Het interactieve filmpje, vergezeld van discussievragen is op twaalf verschillende scholen getest. Veertien docenten zijn geïnterviewd over de les en 204 studenten hebben een vragenlijst ingevuld om hun mening over de les en de film te peilen. Op basis hiervan is de film op een aantal punten aangepast, te ongeloofwaardige scènes zijn bijvoorbeeld verwijderd. Echter, de seksscènes zijn allemaal behouden gebleven. Zowel docenten als studenten waren positief over het materiaal.

4.2 Onderzoek naar de behaalde effecten

Er is (nog) geen effectonderzoek verricht naar UP2U. De docenten en trainers geven wel aan dat UP2U helpt bij het laagdrempelig bespreekbaar maken van het thema seksueel grensoverschrijdend gedrag en het oefenen in leren omgaan met en het aan geven en stellen van grenzen (zie ook Rapport procesevaluatie). Marianne Jonker (projectleider seksueel geweld bij Rutgers) geeft bijvoorbeeld aan: *het filmpje Golddigger wordt gebruikt als ondersteunend materiaal/werkvorm bij de uitvoering van het groepspreventieprogramma Girs' Talk (bijeenkomst 6 Grenzen, reserveopdracht 6.8). Het filmpje wordt getoond tot 1e keuzemoment. Aan meiden wordt gevraagd wat zij zouden doen. Ook wordt gevraagd aan de meiden om stelling te nemen in 2 stellingen. Meiden bedenken in tweetallen wat Nadia moet doen en maken het script af. De tweetallen spelen hun scène voor de groep. Hierna wordt het vervolg van het filmpje vertoond met nabespreking. Trainers die werken met dit programma zijn positief over het gebruik van dit filmpje. Het filmpje Internet wordt gebruikt als ondersteunend materiaal bij een werkvorm over online wensen en grenzen en misinterpretatie van signalen in de interventie Ken je grens (individuele training). Ook hier wordt aan de hand van keuzemomenten met nabespreking het filmpje besproken met de jongen. Dit filmpje wordt gebruikt voor de wat oudere jongens (16-18 jaar).* (email 20 jan. 2019). En docent Marieke van der Sanden schrijft in een email aan Rutgers: *Ik gebruik het [filmpje golddiging] regelmatig. Omdat het herkenbaar is voor de doelgroep en het interessante onderlinge discussies oplevert* (email 10 okt. 2018).

5. Samenvatting Werkzame elementen

De belangrijkste werkzame elementen van UP2U zijn:

1. Het creëren van een veilige setting binnen een klas of trainingsgroep is een belangrijk element. Ook , de begeleiding door een ervaren docent of jongerenwerker.
2. Plaatsvervangend leren: In UP2U kunnen jongeren leren van de rolmodellen. Doordat ze emotioneel betrokken raken bij de verhaallijn kunnen ze zich identificeren met de personages. De verhaallijnen zijn realistisch en gebaseerd op waargebeurde verhalen en situaties waarin zij zelf terecht kunnen komen. Door het voelen van empathie voor het personage kunnen jongeren ervaren wat het personage ervaart. Dit helpt hen om het gewenste gedrag te kunnen oefenen en vertonen (Bandura, 1986; Moyer-Gusé, 2008). In UP2U worden door middel van een beslisboomstructuur diverse aflopen van de verhaallijnen en handelingsalternatieven getoond waarbij wordt laten zien dat verandering mogelijk is. Voor meisjes in de slachtofferrol kan dit betekenen dat hun zelfvertrouwen vergroot wordt, of hun seksuele zelfbeeld verandert omdat het personage zichzelf, ondanks allerlei tegenslagen ook overwint. Het idee hierachter is dat wanneer de personages het kunnen, de jongeren het ook kunnen.
3. Hoge productiekwaliteit: UP2U is professioneel gemaakt en van hoge productiekwaliteit. De jongeren die gecast zijn, spelen een natuurlijke rol en zijn aansprekend (eigen taal en cultuur). Door de diversiteit in casting van de personages worden jongeren uit verschillende bevolkingsgroepen aangesproken.
4. Een goede follow up en inbedding; Bij UP2U is een handleiding met lesbrieven ontwikkeld en uitgetest die ervoor zorgt dat de dramalijnen en de verschillende handelingsalternatieven op een goede manier kunnen worden nabesproken en ingebed in een les of training. In UP2U is er bewust voor gekozen bij de uitwerking van de dramalijnen het thema grensoverschrijdend gedrag en seksuele dwang te behandelen als verdieping en aanvulling op andere interventies die meer ingaan op het brede seksuele perspectief van aantrekking/aantrekkelijkheid, toenaderingsgedrag en relatiecompetentie.

Samengevat: Belangrijke uitgangspunten bij deze interventie zijn: (1) de leefwereld van jongeren staat centraal; (2) jongeren kunnen zelf keuzen maken er (3) er worden gedragsalternatieven getoond en uitgewerkt; (4) hoge productiewaarde (5) goede follow up en inbedding.

6. Aangehaalde literatuur

- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action; A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- Bouman, M.P.A. (1999). *The Turtle and the Peacock; Collaboration for prosocial change: the entertainment-education strategy on television*. Published Thesis, University of Wageningen.
- Bouman, M.P.A. (2012): ZonMw Eindverslag UP2U, Centrum Media & Gezondheid, Gouda.
- De Graaf, H., Meijer, S., Poelman, J. Vanwesenbeeck, I. (2005) Seks onder je 25e. Definitieve Resultaten. Utrecht. Rutgers Nisso Groep/ Soa Aids Nederland.
- Hollemans, H.; Bouman, M.P.A. (2012): Rapport Formatief onderzoek UP2U, Centrum Media & Gezondheid, Gouda.
- Kocken, P. , Weber, S. , Bekkema, N. , Dorst, A. van , Kesteren, N. van & Wiefferink, K. (2007). *Een inventarisatie van seksuele gezondheidsbevorderingsinterventies voor de jeugd van 10 tot 21 jaar*. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
- Kuyper, L., de Wit, J., Adam, P., Woertman, L., & van Berlo, W. (2009). *Laat je nu horen! Een onderzoek naar grensoverschrijdende seksuele ervaringen en gedragingen onder jongeren*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Mil, H. (2009) Normen van jongeren in Nederland ten aanzien van grensoverschrijdend seksueel gedrag. Afstudeeronderzoek Universiteit Twente.
- De Koning, M. (2010) Seksueel overschrijdend gedrag bij de jeugd. Afstudeeronderzoek Universiteit Twente.
- Petty, R.E. & Cacioppo, J.T. (1986). The Elaboration Likelihood Model of Persuasion. *Advances in Experimental Social Psychology*, 19, pp. 123-205.
- Singhal, A. & Rogers, E. M. (1999). *Entertainment-education: a communication strategy for social change*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associated Publishers.
- Vieyra, B. & Bouman, M. (2009). *Show, Talk, Act (STA) methodiek: Gespeksnotitie*. Gouda: Centrum Media & Gezondheid.
- Van de Donk, W.B.H.J., Broeders, D.W.J., Hoefnagel F.J.P.M. (red.) (2005) *WRR Rapport: Trends in het medialandschap; Vier Verkenningen*. Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Dudacek, O. (2015) Transmedia Storytelling in Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 197 (2015) 694 – 696 Available online at www.sciencedirect.com

Samenwerking erkenningstraject

Het erkenningstraject wordt in samenwerking uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut (Nji), het RIVM Centrum Gezond Leven (CGL), het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), het Kenniscentrum Sport & Bewegen, Vilans, het Trimbos Instituut en MOVISIE. Door samen te werken aan het beoordelen van interventies volgens eenduidige criteria streven wij naar kwaliteitsverbetering in de betrokken werkvelden.

